

אין עשה דוחה ל"ת ועשה

עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה: (במדבר כח, י)

איתא במשנה (שבת כד, ב) אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט. ונחלקו בגמ' בהטעם, חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא ולא תותרו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר, שאין תלמוד לומר עד בקר מה תלמוד לומר עד בקר בא הכתוב ליתן לו בקר שני לשריפתו. אביי אמר אמר קרא עלת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביו"ט. רבא אמר אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם, הוא - ולא מכשירין לבדו ולא מילה שלא בזמנה דאתיא בקל וחומר, רב אשי אמר שבתון עשה והוה ליה יו"ט עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה.

מילה שלא בזמנה ביו"ט

הפרמ"ג בספרו תיבת גמא (בפרשתינו) דן שלכאורה הטעם שמילה שלא בזמנה אינו דוחה יו"ט הוא משום דיו"ט עשה ול"ת כרב אשי, ואין עשה דמילה דוחה ל"ת ועשה. והק' הרי אשה כשרה למול (יור"ד רסד, א), א"כ הוי אפשר לקיים שניהם שהיא תמול, שלגבי דידה ליכא עשה.

אשה במ"ע שאין הז"ג

והנה איתא בקידושין (לד, א) שאשה חייבת במ"ע שאין הז"ג כגון מעקה אבידה ושילוח הקן. והק' בתוס' דבכל הני כתיב לאו, במעקה כתיב (דברים כב) לא תשים דמים בביתך, ובאבידה נמי כתיב (דברים כב) לא תוכל להתעלם, ובשילוח הקן כתיב (שם) לא תקח האם על הבנים, וא"כ אפילו אם לו יצויר שנשים פטורות גם ממ"ע שאהז"ג היו נשים חייבות במצוות אלו נשום שיש כאן מצות ל"ת, ואזה חייבת במצות ל"ת אפילו אם הז"ג, דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה.

ותי' הר"י דבכולהו משכחת בהו עשה בלא ל"ת, במעקה לא שייך לא תשים דמים אלא בבונה בית מתחילה על מנת שלא לעשות מעקה, אבל אם היה בדעתו לעשות מעקה ולאחר שבנאו נמלך ולא עשאו, או שעשה ונפל, אין שם אלא עשה דועשית מעקה, ואם מעשקה היה זמ"ג היו נשים פטורות.

ובאבידה נמי משכחת לה עשה בלא ל"ת כגון שנטלה על מנת להחזירה, וכגון שנטלה אחר יאוש דהשתא לית בה לאו דלא תוכל להתעלם, וגם ליכא לאו דלא תגזול, ואח"כ נמלך שלא להחזירה, דהשתא אינו עובר אלא משום השב תשיבם.

ושלוח הקן נמי, כגון שלקח האם על מנת לשלח ואח"כ נמלך ולא שלחה, דהשתא ליכא לאו כי אם עשה דשלח תשלח.

נ"מ לענין עשה דוחה ל"ת

עוד הביא התוס' דאיכא נ"מ כשהיה לאשה לקיים מצות עשה באופן שיש כנגד העשה ל"ת של אבידה מעקה ושילוח הקן, דאי נשים פטורות ממ"ע שאין הז"ג אז במקרה כזה יהיו פטורות מן הלאוין, דאיכא למימר דאתי עשה ודחי ל"ת, אבל כשהן חייבות בעשה דלאו הזמן גרמא אז לא יבא עשה אחר וידחננו, דאין עשה דוחה ל"ת ועשה.

ל"ת שיש עמה עשה יותר חמור

אך הקשה הר"ר יוסף מארץ ישראל א"כ גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט (שבת כה, א) משום דיו"ט עשה ול"ת ושריפת קדשים אינה אלא עשה, אשה שאינה חייבת בעשה דיו"ט דהוי ז"ג, וכי תוכל להדליק בשמן שריפה ביו"ט. וכת' אין הכי נמי אמאי לא לישתמיט תנא דלא אמר לך, אלא מאי אית לך למימר דעשה שיש עמו לאו אף הלאו אלים ולא דחי ליה עשה אף הכא הלאו אלים.

ולפי"ז כתב הפרמ"ג דמובן למה אשה אינה מלה בנה ביו"ט, שאע"פ שהיא אינה מצווה בעשה של יו"ט משום דהוי עשה שהז"ג, בכל זאת אין הל"ת נדחית משום דהוי חמור שיש עמה עשה.

האם לוקה היכא שאין עשה דוחה ל"ת ועשה

שיטת התוס' כאן של"ת שיש עמה עשה אלים ומשו"ה אינה נדחית, אבל אין כן דעת התוס' למס' חולין (קמא, א). דכתבו שם בשם הריב"א דנהי שעשה אינו דוחה ל"ת ועשה, מיהו אם עבר על אותו לאו אינו לוקה, דהא דלא דחי היינו משום העשה, אבל הלאו שפיר נדחית והוי כמאן דליתיה. ואם איתא של"ת שיש עמה עשה הוי אלים ואינה נדחית, א"כ בוודאי אם עבר שפיר לוקה.

אבל א"כ לפי הריב"א הדרא קושיית התוס' לדוכתיה, למה אשה אסורה להדליק שמן שריפה נימא עשה דוחה ל"ת.

עשה של שריפת קדשים

והנה כבר הק' הפנ"י דהא במ"ע של שמן שריפה נמי אין הנשים חייבין, דהו"ל נמי מ"ע שהז"ג דאין שורפין קדשים בלילה, וא"כ לא מקשה הר"ר יוסף מארץ ישראל מידי. ותי' הפנ"י דהא דאין שורפין קדשים בלילה דילפינן מנותר היינו דוקא בקדשים ממש, ומתניתין דאין מדליקין בשמן שריפה לא איירי בשמן הקדש דבלא"ה אסור בהנאה וממילא אסור להדליק בהם את הנר, אלא עושה מדורה בפנ"ע. אלא ע"כ דבשמן של תרומה שנטמאת איירי, ובתרומה לא שייך לומר אין שורפין בלילה, דנהי דמסקינן התם כשם שמצוה לשרוף קדשים כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת, מ"מ הא מסקינן דאמרה תורה בשעת ביעורה תיהני מינה והיינו להדלקה, וא"כ עיקר מצוה בלילה. ואדרבא אסור לשרפה ולהדליקה ביום דצריך לבערה דוקא דרך הנאתן והיינו בלילה, דשרגא בטיהרא מאי מהני.

ובספר דברי יחזקאל (כה, ג) תי' שאע"פ שנשים פטורות ממ"ע שהז"ג מ"מ אם עושות המצוה יש להן קיום, א"כ י"ל דס"ל לתוס' שגם קיום מצוה דוחה ל"ת, ולא רק מצוה חיובית.

ועל דרך זה מיישב שיטת הריב"א די"ל שהוא ס"ל שאין מצוה קיומית דוחה ל"ת, ומה"ט אין אשה מותרת להדליק בשמן שריפה משום שאין כאן מצוה עשה.

ציצית בבגד שיש בו כלאים

[אמנם בעיקר דברי שמצוה קיומית דוחה ל"ת אינו פשוט. עי' בהגהת הגרע"א (או"ח סי' יג) שרק באופן שבלי שיקיים המצוה יהיה ביטול מצוה אז דוחה. עי"ש דאלת"ה למה אסור ללבוש דגד של ד' כנפות שיש בתוך הבגד עצמו כלאים, ונאמר עשה של מצות ציצית ידחה ל"ת של כלאים. אלא שרק היכא שלובש בגד של פשתן שאם לא יטיל ציצית בכל זאת ילבש הבגד, ל פי שיטת המרדכי הידועה, שאין איסור ללבוש בגד של ד"כ בלי ציצית, אלא שיש חיוב להטיל ציצית, וכאן הרי אנוס על פי הדיבור. ונמצא שילבש הבגד בלי ציצית ויבטל מצות ציצית, לכן אומרים שיטיל ציצית דעשה דוחה ל"ת. אבל במקרה שיש בבגד עצמו כלאים, אז אם לא היה הדין שעשה דוחה ל"ת לא היה לובש הבגד כלל, א"כ מה שהיה חסר אינו אלא קיום מצוה ולא ביטול מצוה, ולכן אין כאן עשה דוחה ל"ת. רואים מדבריו שאין קיום מצוה דוחה ל"ת, ודלא כהדברי יחזקאל.]

עשה הבא אם לאו

בעיקר קושיית התוס' עי' בחי' הגרע"א שהביא דברי הר"ן שהק' באופן אחר, דהכא אפילו אם העשה הוי ז"ג אשה חייבת, דכל היכא שיש לאו ועשה שהז"ג, כיון דחייבות על הלאו חייבות ג"כ על העשה. ומוכיח כדבריו מדאמרינן גבי שמן שריפה וכיסוי הדם דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, ואחד האנשים ואחד נשים שוים בדבר, אע"ג שעשה של יו"ט הוי עשה שהז"ג, אלא היות ויש כאן לאו חייבת גם על העשה.

ומסיק הר"ן דזהו רק היכא דלאו ועשה באים כאחד, ותמיד אין נפרדים זה מזה, אבל באלו דאין תמיד באים כאחד, דמשכחת בנטלה ע"מ לשלח וכדומה. א"כ י"ל דמירי הכא בכל גונוי ואשמועינן דחייבות אפי' על העשה.

ותוס' חולק וס"ל בעשה ול"ת שהזמ"ג אין הנשים מצוות רק על הלאו ולא על העשה. ועל הוכחות הר"ן משמן שריפה כתבו בתוס' כיון דהלאו אלים שיש עמו עשה בכה"ג אין עשה דוחה ל"ת אע"ג שהעשה לא שייך. ולהר"ן הנשים מחוייבות גם בעשה היכא דתמיד העשה והלאו באים כאחד כמו במלאכת יו"ט.

לאו הבא לחזק העשה

ובעיקר קושיית התוס' למה לי קרא ליפטור נשים ממ"ע שאין הז"ג תיפק"ל משום הל"ת, תי' הרמב"ן שעיקר מצותו הוא העשה, ואין הלאו בא אלא לחזק ולקיים את העשה. דכתב רחמנא ועשית מעקה תחלה והדר לא תשים דמים בביתך, כלומר לא תעכב מלעשות מצוה זו, ולא שאין בו מעשה אחר, אלא קיום עשה שבו הוא. ואלו היו נשים פטורות מעשה היו פטורות אף מן הלאו, שאין הלאו אלא קיום העשה. אבל בשאר מצוות עשה שיש בהם לאו ועשה חייבות הן בשניהן, כדאמרינן בשבת (כד, ב) שבתון עשה הוא ולא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה, ואיש ואשה שוין בדבר. (וזה כדברי הר"ן הנ"ל).

אביו שצוה לבנו לעשות עבירה

והנה איתא ביבמות (ה, ב) יכול אמר לו אביו אל תחזיר אבידה אלא עסוק בכבודי ישמע לו, ת"ל אני ה'. ופריך בגמ' (ב"מ לב, א) פשיטא - אין עשה דכיבוד דוחה ל"ת ועשה דאבידה. והק' בקובץ הערות (ח, ט) דאיצטריך קרא היכא שכבר היה עסוק בכיבוד אב ואח"כ נודמנה האבידה, דעוסק במצוה קלה פטור ממצוה חמורה. ותי' דכיון דבאבידה איכא ל"ת, אינו נפטר, שעוסק במצוה אינו פוטר אלא ממצות עשה ולא מל"ת. (ולגבי עיקר קושייתו י"ל שאה"נ אם כבר התחיל לעסוק בכיבוד אב ואם ונודמן לו מצות השבת אבידה, אולי פטור מלהשיב מטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה).

ואכתי קשה, דמ"מ כיון דמהעשה מיהא נפטר משום דעוסק במצוה ותו ליכא אלא ל"ת גרידא, אפשר לדחותה מפני מ"ע דכיבוד. ותי' על פי מש"כ תוס' בקידושין (הנ"ל) דל"ת שיש עמה עשה גם הל"ת חמירא ואינה נדחית מפני עשה, א"כ אע"פ שהעשה נדחית משום עוסק במצוה הל"ת נשאר אלים ושוב אינו נדחית מפני העשה של כאו"א.

אבל כתב הגרא"ו שלפי מש"כ הרמב"ן דאילו היו נשים פטורות מעשה דאבידה, לא היו חייבות ג"כ בהל"ת, דהל"ת תלויה בעשה, וה"נ כיון דנפטר מהעשה משום עוסק במצוה, ממילא ליכא גם ל"ת. וכזה צ"ל בצדקה, דאיכא תרתי ל"ת - לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידיך - מ"מ העוסק במצוה פטור למיתב ריפתא לעניא, והיינו משום דהל"ת תלוין בעשה, וכיון דפטור מהעשה ליכא ל"ת.

עוד הק' על הרמב"ן משילוח הקן, דאיתא בחולין (קמא, א) אי לאו קרא הו"א דעשה דמצורע ידחה עשה דשילוח משום דגדול השלום, ומ"מ אינו דוחה ל"ת ועשה, ולדעת הרמב"ן, כיון דהעשה נדחית תו ליכא ל"ת, ומבואר שם בדבריו דגם בעשה דשילוח הקן הל"ת תלויה בעשה לענין נשים.

וכתב דשמא י"ל דאף דלענין נשים, הפטורות מהעשה פטורות ממילא גם מל"ת, מ"מ לענין דחיה אינו כן, דאף דהעשה נדחית מ"מ הל"ת אינה נדחית.

ונראה שזה תלוי בעיקר הפטור של עוסק במצוה, האם היא פטור בעיקר החיוב, או"ד שאינו אלא דחיה משום שאינו יכול לקיימה בגלל שכבר עסוק במצוה אחרת. דאם יש כאן פטור גמור אין לחלק בין אשה לעוסק במצוה, וכמו באשה אומרים שאם היא פטורה מהעשה פטורה מהלאו, ה"נ נימא בעוסק במצוה.

ויהיה נ"מ לענין תשלומין, שאם היה עוסק במצוה ולא התפלל שחרית, אם נאמר דהוי פטור בעצם החיוב אז אין תשלומין, אבל אם נאמר שאין כאן אלא שנדחה המצוה יש כאן תשלומין, דהוי כמי שהוא אנוס בקיום המצוה, ואכמ"ל. (ועי' יו"ד סי' שמ"א בט"ז ונקה"כ).

עוסק במצוה פטור מצדקה

הקו"ה הזכיר בהעברה בהא דעוסק במצוה פטור מן הצדקה, וק' הרי במצות צדקה יש שני לאוין לא תקפוץ את ידך ולא תאמץ את לבבך, ועוסק במצוה אינו אלא פוטר מעשיית מצוה, אבל אינו פוטר מלעבור על איסורים.

ובאמת כבר קדמוהו בקושיא זו בעל נתיה"מ בספרו נחלת יעקב (דברים טו, ז) עה"פ לא תאמץ את לבבך וכו', ותי' שהלאו אינו מדובר במקרה רגיל אלא ברואה ערום ורעב, דהוי כנוטל נפשות (סנהדרין לה, א).

שיעור חומש בצדקה

ולפי"ז יצא לחדש שגם אין שיעור לזה, דהא דמצינו דמצות צדקה עד מעשר ועד חומש, היינו רק במצות צדקה, אבל בעני שהיא רעב או ערום אין שיעור. ומביא ראיה מפלוגתא דרבי עקיבא ובן פטורא במי שיש בידו קיתון של מים (ב"מ סב, א), ור"ע דאמר חייו קודמין, היינו דווקא כשחייו תלויין בזה, אך כשאין חייו תלויים בזה וחייו חבירו תלויין, בזה ודאי צריך ליתן מה שיש לו, ומי שאינו עושה כן הרי זה מאמץ את הלב וחיוב משום לא תאמץ.

ובציונים שם מציין למש"כ הרמב"ם בפה"מ לפאה (הנ"ל) שנראה היפך מזה. ר"ל שהרמב"ם מדובר ברואה ערום וכתב שחייב ליתן חומש ולא יותר, ותמה על הנתיחה"מ שנעלם ממנו דברי הרמב"ם. וכן מבואר במש"כ הרמב"ם (מתנ"ע ז, א - ב) מצות עשה ליתן צדקה לעניים כפי מה שראוי לעני, אם היתה יד הנותן משגת, שנאמר פתוח תפתח את ירך לו ונאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך ונאמר וחי אחיך עמך. וכל הרואה עני מבקש והעלים עיניו ממנו ולא נתן לו צדקה עבר בלא תעשה, שנאמר לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחריך האביון. הרי לך שהעשה והל"ת מדובר בכל עני רגיל.

בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ב סי' קעד) תי' לקושיית הנח"י בכמה אופנים:

א' דהרי עוסק במצוה פטור גם מפסח (סוכה כה, ב) אע"ג דהוי עשה חמורה דהיא בכרת, ועשה דחמור בכרת עדיף מל"ת גרידא.

ב' (כתירוצו של הגרא"ו) דהל"ת דצדקה נסתעף ממצות צדקה, דבשביל דהתורה צותה לעשות צדקה ולרחם על העניים ע"כ הזהירה תורה לא תקפוץ ולא תאמץ, וכיון דעוסק במצוה פטור ממצות צדקה ממילא גם מה שמסתעף מזה.

ג' כיון דעוסק במצוה פטור ממצוה דוקא בשא"א לקיים שניהם כמש"כ תוס' (סוכה כה, א) א"כ הרי בא"א ולא קמכוין לכו"ע שרי, וכאן לא מכוין להעלים מהצדקה, רק דעוסק במצוה אחרת וא"א לקיים שתיהן, ובכה"ג הוא א"א ולא מכוין דשרי.

האם יש בל"ת כח לדחות

ומוסיף השו"מ בסוף דבריו דבשומר אבדה בלא"ה ל"ק, דיש באבידה ג"כ עשה ול"ת ודוחה הל"ת ועשה של צדקה. וזה פלא שהרי מבואר בראשונים (ב"מ ל, א ולב, א) שאין בל"ת כח של דחייה. ועוד שהרי רש"י (ב"ק נו, ב) כתב להדיא על ההיא דס"ל לר"י ששומר אבידה הוי שומר שכר משום דלא בעי למיתב רפתא לעניא, שהטעם משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

אמנם לגבי קושיא הראשונה הארכנו במק"א בשיטת החזקוני (שמות כג, יג) עה"פ ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, שמביא כמה מהלכים בפסוק, ואחד מהם שהיא אזהרה (דהשמר אינו אלא ל"ת) לכל מצות עשה כמו שפרש"י, וכתב דמכאן אמרו בכל התלמוד עשה דוחה לא תעשה, שהרי בכל עשה יש לא תעשה עמו, דתשמרו הוי לא תעשה. ולדבריו ניחא דברי השו"מ, ואכמ"ל.

עבודה מאהבה - עבודה מיראה

דברי החזקוני חולקים על הידועים מדברי הרמב"ן (שמות כ, ח) עה"פ זכור את יום השבת לקדשו, שיסוד הגדר למה עשה דוחה ל"ת הוא משום שעשה הוא עבודה מאהבה, ול"ת הוא עבודה מיראה, וז"ל כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאבהה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכך אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה. ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושיין בו דין כגון מלקות ומיתה, ואין עושיין בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין, כמו לולב וציצית איני עושה, סוכה איני עושה, שסנהדרין היו מכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו.

נשים בעשה של יו"ט

מבואר בתוס' שאשה אינה חייבת בעשה של יו"ט והטעם משום דהוי מ"ע שהז"ג. אמנם בספר החינוך (מצוה רצז) מבואר שאשה חייבת במ"ע של שבתון, וכתב המנ"ח (אות ב) שאע"ג דהוי מ"ע שהז"ג ואשה פטורה ממ"ע

שהז"ג, כאן היא חייבת, והטעם דכיון דהיא מוזהרת על הלאו מוזהרת ג"כ על העשה. וזה כדברי הר"ן הנ"ל.

נשים בטורח ועמל ביו"ט

מוסיף המנ"ח שאף לדברי החינוך דאשה מצווה על העשה היינו היכא שיש בהעברתו לאו ג"כ ע"כ מוזהרת על העשה, אבל במקום שאין בהעברתו לאו ודאי אינה מצווה על העשה, כי הו"ל מ"ע שהזמ"ג. א"כ לפמ"ש הרמב"ן דטורח ועמל ביו"ט ושבת אין בהם איסור לאו רק העשה דשבתון, א"כ לפ"ז אין הנשים מוזהרות על הטורח והעמל כי הו"ל זמן גרמא.

אשה בלאו הבא מכלל עשה

ויש שרצו לכאור דברי החינוך על פי מה שחידש הפנ"י (ביצה ל, א), דדן למה נשים חייבות בתוספת יוה"כ, הרי הוי מ"ע שהז"ג שנשים פטורות, ונהי דבעיקר עינוי דיוה"כ עצמו ודאי הושוו נשים לאנשים לכל עונשין שבתורה, אבל תוספת יוה"כ דליכא עונש מנ"ל דאסורות. ות"י דאע"ג דבלשון עשה כתיב, מ"מ כיון דהוי שב ואל תעשה, דלא תאכל ולא תשתה לא הוי בכלל מצות עשה שהזמן גרמא, והיינו דוקא בעשה גמור שהיא בקום עשה. וכבר תמה עליו הצ"ח מתוס' הנ"ל, שגם במצוה שהיא בשוא"ת נשים פטורות, דהיינו שס"ל שאשה פטורה מעשה של יו"ט. עוד תמה עליו שיש גמרא מפורשת (סוכה כח, ב) שהטעם שנשים חייבות בתוספת יוה"כ הוא מדכתיב האזרח, אבל מטעם שהיא שוא"ת לא היה סיבה לחייב נשים.

וכעין זה תמה בשו"ת הגרע"א (חדשות סימן פ) על הפרמ"ג (משב"ז סי' תר"ח סק"א) שהקשה דלפטרו נשים מתוס' יוה"כ דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, ונדחק בזה שחייבות משום שהן חייבות בעיקר מצות עינוי, ולא זכר את סוגיא ערוכה הנ"ל.

ולפי"ז י"ל שס"ל להחינוך כדברי הפנ"י שנשים חייבות בעשה שהוא בשוא"ת, ולכן חייבות בעשה של יו"ט.

אבל לכאורה בהיה דסוכה מבואר שאשה פטורה אפילו בעשה דהוי שוא"ת, ורק משום שיש ריבוי מיוחד חייבת בתוספת יוה"כ. אמנם הגרע"א (שם) מביא בשם בעל הבית מאיר כדברי הפנ"י ליישב קושיית התוס', והק' מההיא דסוכה, ות"י דאפשר דמסברא אין חילוק, רק דבתר דגלי קרא דהאזרח לא אמרינן דגזה"כ הוא אלא דהקרא אורי לן דעשה כה"ג דהוא בשב ואל תעשה חייבין.

אשה באיסור סחורה בפירות שביעית

כדברי הפנ"י ס"ל גם בשו"ת חת"ס (או"ח קנ) שכתב שלאו הבא מכלל עשה, שאינו דומה לתפילין מצה והקהל נשים חייבות. וציור בזה הוא האיסור לעשות סחורה בפירות שביעית, ולאכול אחר הביעור, שהוא לאו הבא מכלל עשה וזמן גרמא, בודאי נשים אסורות כאנשים.

בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' יד) רצה לדון בחידושו של החת"ס על פי דברי האבודרהם הידועים שהטעם שאשה פטורה ממ"ע שהז"ג משום שהיא משועבדת לעבודת בעלה, וז"ל והטעם שנפטרו הנשים מהמ"ע שהז"ג, לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו, ואם היתה מחוייבת במצות עשה שהזמן גרמא, אפשר שבשעת עשיית המצוה יצוה אותה הבעל לעשות מצותו, ואם תעשה מצות הבורא ותניח מצותו אוי לה מבעלה, ואם תעשה מצותו ותניח מצות הבורא אוי לה מיוצרה, לפיכך פטרה הבורא ממצותיו כדי להיות לה שלום עם בעלה. וגדולה מזו מצאנו שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה על המים, כדי להטיל שלום בין איש לאשתו (שבת קטז, א). ולכן בלאו הבא מכלל עשה, אע"ג שדינו כעשה אין פטור של ז"ג, משום שאין בקיומה ביטול עבודת בעלה.

אשה במצות שביתת בהמתו

כעין זה דנו האחרונים האם אשה חייבת במצות שביתת בהמתו, ויש שכתבו שלפי הטעם של האבודרהם הן חייבות, שהרי אין בזה סתירה לעבודה שחייבות לבעליהן.

אבל לגבי מצות שביתת בהמתן כתב הגרע"א שנשים חייבות מטעם אחר. והוא על פי דברי הר"ן (שבת מז, ב בדפי הרי"ף) שנשים חייבות בשלש סעודות, משום שבכל מצוות של שבת איש ואשה שוים, כדילפינן מזכור ושמור לחייב נשים בקידוש, ודרשינן את שישנו בשמור ישנו בזכור, וכל חיובי דשבת בכלל. וכבר הוכיחו

האחרונים ממשנה (שבת פ"ה מ"ד) שפרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים, ומבואר בגמ' שלא היה פרה שלו אלא של אשה שכנה, ונחשב על שמו משום שלא מיחה בה, הרי לן להדיא שגם אשה מצווה על שביתת בהמתה.

ועי' בפרמ"ג (משב"ז רס"ז שה) שנחלקו הראשונים והאחרונים האם שביתת בהמתו נאסר בלאו של לא תעשה כל מלאכה ... ובהמתוך, או אינו אלא עשה של למען ינוח וכו', ולענין אם נשים מוזהרים על זה, כתב שלמאן דאמר לאו פשיטא שחייבות, ואף למאן דאמר עשה, לכל מילי דשבת שוין אנשים ונשים, כדברי הר"ן (הנ"ל).